

באר הגולה 8

הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

וההכנעה בפחד השם יתברך ובקשתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' נב). *ולא יתבייש (ה) מפני בני-אדם (ז) [ז] (ו) המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך. (ז) גם בהצנע לכת ובשקבו על משקבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום (ה) (ו) [ו] (ח) בקריות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור): ב' הממשקים להתחנן לפני בוראו יכונן לשעות שמשתנות המשמרות, שהן בשליש הלילה, ולסוף שני שלישי הלילה (ו) [ו] ולסוף

באר היטב

האר"י ז"ל: (ז) המלעיגים. ועכ"פ לא יתקוטט עמהם, ב"י: (ה) בקריות. ל"ד, אלא ישקה מעט ולא יעמד פתאם, גיטין דף ע. כתב בסדר היום: ובקומו יאמר, מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו בחמלה, רבה אמונתך. וא"צ לזה נט"י אף שנידו מטנפות, כי אינו מזכיר השם ולא כפוי. וי"מ ללמד נראה דאכור, א"י (סימן ד). ואחר נט"י יאמר שם של מ"ב, אגא בכת וכ"ו: (י) ולסוף הלילה. והוא זמן ש"מרים לבקר, ואף בקנין. יאם הוא קרוב לזן החמה, יאמר מתחלה הקינות ואח"כ יתחיל ש"מרים לבקר, דר"חכמה. ובענין תפלת חצות עין בספר הפגנות. ובזה ויגהל משמע דלעולם חשיבין הלילה ל"ב שעות הן בקנין או בחרף אע"ג דלענין תפלה אינו פן, עין סימן רלג, מ"א. ועין ע"ת. והאחרונים קבלו דמ"שכ"י עד 'קומי', רצונו לומר משבועות שאומרים רות שבו 'שכ"י' עד ט"ב שבו 'קומי' א"צ לקום ללמד בבליה. ו"א מ"י קאב עד ט"ו באיר יקום. ו"א דומן שנה ח' שעות, וסימן: 'שנתי א"ו', נגוח לי. והכל לפי מה שהוא אדם. וכתב האר"י ז"ל: ושעור משניות קודם לכל דבר, ועי"ז וזכה לנשמה, כי משנה אותיות נשמה. ואם זכה לחכמת אמת, עת ההיא מסגלת

שערי תשובה

ולהחסיק, ובפני שפוטכין עליהם שמות אשר לא כרת. והפזויר והנזר ושפילו פזר: [ז] המלעיגים. עין בה"ט. ומ"ש גם בהצנע לכת, עין בספר דף מט וביר אפרים מ"ש בזה אחי הגאון מ"ה אפרים זלמן נ"י: [ו] בקריות. ועין ביר אפרים סימן ד שכתב בחמלה ויהיה באמתתא, ע"ש: [ו] ולסוף. עין בה"ט. ועין ביר אפרים מ"ש בזה בשם התיש ובספר שלמי צבור. ועין ב"ש"ב יעקב סימן א שכתב דלענין קומה מהצות לילה יש לחשב י"ב שעות מהצות היום, שהוא בשעה שהחמה עומדת בראש קל אדם, וי"ב שעות אח"כ דהינו חצי מעל"ע הוא זמן הצות לילה שאז מנשבת רוח צפונית (רוח ג"כ כדעת שלמי צבור). וכן יש לחשב מה שנוהרים על שעת החקופה. ובעל נפש ויכל להחמיר על עצמו להקפיד אף על השעות מתחלת היום או מתחלת הלילה ממש, אבל לענין זמן ק"ש ותפלה הלוי ביום ובלילה ממש. ומי שרוצה להתפלל בשעות שמשתנות המשמרות כמ"ש הטור, יחשב הלילה מתחלת צהרי עד ע"ה לשלוש משמרות, הן בקנין זמן בחרף, ע"ש. ובאש"ל אברהם הביא קצת מזה. ועין בשו"ת דבר שמואל סי' ריג וסי' רכא, ועין מ"ש ביר אפרים ר"ס טו. ובאגן השמים סי' כב פת"ב: בני אדם שצדוק לקום מהצות לילה להתפלל ולבקש תמימים, פונתם על הצות לילה ע"פ הדין, ויש לחשב חצות אחר שש שעות מתחלת נתינת הלילה, הן כלילות ארבעים או קצרים. ובקר נתבאר שאין פן דעת השב"י והש"ע, וכן נראה עקר. וכתב בשבות יעקב ח"ב סי' מ"ד שאין לעשות תפלת חצות בפרסותא רק בצניעא, דכתבי

משנה ברורה

לאור חיל לבטל המנהג, כי על-פי הרב אינם משמרים את הקלף כראוי ותשתפכנה בראש כל חצות⁽¹⁰⁾, וגם כמה פעמים בא לידי מחיקת השם. ונראה דבמנורות הגדולות המצויות על קלף⁽¹¹⁾ שקובעים בבית הכנסת לפני העמוד תחת טבלא של זכוכית, שאין שיהי בזה טעם הנ"ל, לית לן ביה, עד כאן לשונו. והקובעין בעמוד בלא טבלא יש למחות בנדם, כי על-ידי הנרות שקובעין בעמוד בא ברוב העתים לידי מחיקת השם חס ושלום⁽¹²⁾: (ה) מפני בני-אדם. ועל-כל-פנים לא יתקוטט עמהם, מפני שמדח העזות מגנה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפלו בעבודת השם יתברך, כי יקנה קנין בנפשו להיות עו אפלו שלא במקום עבודתו יתברך (כ"י). ועין בבאור הלכה: (ו) המלעיגים עליו. וכן (י) אם הוא אדם בינוני עומד במקום גדולים, לא יתבייש מהם ללמד ולעשות המצוה; אך אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם, טוב יותר⁽¹³⁾. (ט) וימיהו, בפני בינונים שילמדו ממנו, יש לומר טוב יותר לעשות בפניהם, שילמדו ממנו לעשות כמעשה⁽¹⁴⁾, אך יכונן לבו לשם שמים ולא להתפאר חלילה: (ז) גם בהצנע לכת. ורצה לומר, אף (ט) בשעה שהוא בביתו בהצנע, גם כן יהיה לכתו עם ה' אל"היו, וכמו שפ"סם והולף: (ח) בקריות. לאו דוקא, אלא ישקה מעט ולא יעמד פתאם, כי זה מדיק לגוף (גיטין דף ע). טוב (י) לומר תכף בקומו⁽¹⁵⁾: מודה אני⁽¹⁶⁾ לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו בחמלה, רבה אמונתך.

באור הלכה

"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ופרשו: שמע ישראל ודע כי ה' שהנה את הכל ברצונו והוא אלהינו המשיגים בכל העולמות, הוא ה' אחד בלי שום שותוף. (ד) לאהב המקום ברורה הוא, שצאמר: "ואהבם את ה' אלהיך וגו'⁽¹⁷⁾. וכיצד יגיע האדם לאהבה? הוא על-ידי התורה, וכדאימת בספרי: לפי שצאמר 'ואהבת', איני יודע כיצד לאהב את המקום? תלמוד לומר 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך', שמתוך כך אמה מכיר את מי שצאמר והיה העולם, כלומר, שעל-ידי ההתבוננות בתורה יכיר את גדלותו של הפרושין ברורה הוא שאין לו ערך ולא קץ, ותחשב האהבה בלבן בהכרח. וענין המצוה, שיראה האדם להשים כל מגמתו וכל מחשבתו אחר אהבת השם יתברך, ויצרי: בלבן כי כל מה שיש בעולם מעשר וקנים ונכוד, הכל הוא כאן נגד אהבתו יתברך, ויגיע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בה'. והקובע את מחשבתו בענינים הגשמיים ובהכלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג ולהשיג כבוד, בשל עשה זו וענשו גדול. (ה) להיות יראת השם יתברך על פניו תמיד בכלתי חטא, ועל זה נאמר: "את ה' אלהיך תירא". ומי שקב דבר צברה לידו, ח"ב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפך, שהקדוש-ברוך הוא משיגים בכל מעשי בני-אדם אף אם יהיו במקושו מעשיהם, וישיב להם נקם לפי רע המעשה, וכדכתיב: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' וגו'⁽¹⁸⁾. (ו) שלא נחור אחר מחשבת הלב וראית העינים⁽¹⁸⁾, שצאמר: "ולא תחורו אחרי לבבכם וגו'⁽¹⁹⁾, וצאמר חקמים: "אחרי לבבכם" זו אפיקורסות, "אחרי עיניכם" זו זנות; ובכלל אפיקורסות הוא כל מחשבות נרות שהם הפך דעת התורה, ובכלל זנות הוא מי שהוא רודף אחר תאות העולם מבלי שיכונן בהם קלל לכונה טובה, כלומר, שלא יעשה אותם כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק פגנות תמיד להרבות מענוגים גדולים לנפשו. כל זה לקטתי מלשונו הנחמד בקצרה, וקילוריו הם לעינים. ואשרי המקימם בראוי. ועין בחיי-אדם כלא א שהאר"י

גם בקום: * ולא יתבייש וכ"ו. עין במשנה ברורה בשם הבית-יוסף. וע. והבית-יוסף לא אירי כי אם במצוה שהוא עושה לעצמו ובני-אדם מלעיגים עליו, אז בודאי אם לו לחש כלל ללעגם ולא יתקוטט עמהם, אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה, ורוצים לעשות אינה תקנות בעניני העיר ועל-ידי זה יעבירו את העם מרצון ה', ופחה בשלום ולא נשמעו בקרי, כגון זה לא דבר הבית-יוסף מאומה, ומצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפיר צצתם⁽²⁰⁾ בכל

שער הציון

(1) ב"ח: (2) פריימגרים: (3) יד-אפרים: (4) סדר-היום:

הַלְכוֹת הַנְּהַגַת אָרֶם בְּבִקְרַת סִימָן א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אינם משמרים את הקלף כראוי והשתפכנה קראש פל חוצות¹⁰ וכו', ונראה דבמגודות הגדולות המצירות על קלף¹¹ וכו', פי עלידי הגרות שקובעין בעמוד בא רב העמים לידי מחיקת השם חס ושלום¹².

15) והנער משנתו לאחר שנת היום, כתב בביה"ל לקמן (סי' נב ס"א ד"ה ויכול) שהביי (סי' רלא) הביא בשם האגור בשם ר"י משפירא שצריך לומר 'אלקי נשמה', וכן כתב השבלי הלקט, וכן כתב בספר התניא, וסיים על כך הביי שלא נהגו כן. וכתב הגר"ח שיינברג (תפלה כהלכתה עמ' תקלח) שהיא הדין לגבי אמירת 'מודה אני' לאחר שנת היום. ודעת הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' טו) שאין להוכיח מכך שלא אומרים 'אלקי נשמה' לאחר שנת היום, שגם 'מודה אני' לא יאמרו, מכיון ש'אלקי נשמה' היא ברכה, ויתכן שלא תיקנוה אלא בבוקר אחר השינה העיקרית, אבל אמירת 'מודה אני' לכאורה שייכת בכל מי שנשמתו חוורת אליו לאחר שינה, ומ"מ אין נהגים לאומרו אלא בבוקר.

10) ולתלות בסוכה פסוקים הכתובים על גבי דלעת וכיוצא בזה, כתב לקמן (סי' תרלח ס"ק כד) שאסור לעשות כן, כדי שלא יבואו לידי בזיון. ובעין זה כתב השו"ע לקמן (סי' מ ס"א) שאסור לתלות תפילין. אבל לתלות בפתח בית הכנסת פסוקים הכתובים על נייר, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ג) שמוותר, ובטעם הדבר כתב המחצה"ש שם (ס"ק א) בשם המהרי"ט, שכיון שהם נכתבים לצורך תלייתם בבית הכנסת אין לאסור בכך משום בזיון, ואין זה דומה לתפילין שנכתבות על דעת להניחן על הראש ועל היד ולא על מנת לתלותן.

16) וכשאשה אומרת 'מודה אני', כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' טז) שתאמר תיבת מודה בניקוד קמץ, ולא בניקוד סגול. אכן, לגבי אמירת 'אלקי נשמה', הורה הגרי"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' סח) שתאמר בו 'מודה' בניקוד סגול, ולא לשנות לניקוד קמץ.

11) וכתובת פסוקים על נייר כדי לתלותם בפתח בית הכנסת, כתב לקמן (סי' מ ס"ק ג) שמוותר. ולגבי כתיבת הפסוק 'בסוכות חשבו' על גבי דלעת וכיוצא בזה, כתב לקמן (סי' תרלח ס"ק כד) שאסור לעשות כן, שהרי אסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן הם ספר שלם, אמנם אם כותבם כדי להתלמד מותר. ולגבי כתיבת פסוקים הכתובים בסידורים, כתב המחצה"ש (סי' מ ס"ק א) שאין איסור בדבר.

[ביה"ל ד"ה הוא (אות ד)]

לְאֵהָב הַמָּקוֹם כְּרוֹף הַיָּא, שְׁנַאָמַר: 'וְאֶתְּבִינָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ וְגו'¹⁷.

12) ובעין זה כתב הקסת הסיפר (סי' יא לשכת הסופר אות כה), על אותם העושים מפות לכסוי החלות בליל שבת קודש, ומדפיסים או רוקמים עליהן את סדר הקידוש עם שמות הקדושים, שיש לבטל מנהגם, מפני שמפות אלו עשויות להתכבס, וקרוב הדבר שימחקו השמות חס ושלום.

17) ואף על פי שמצוה חמידית היא, מ"מ בשעת קריאת שמע יש חיוב מיוחד לחשוב על כך, וכמו שכתב במשנ"ב לקמן (סי' כה ס"ק יד) בשב בעל החרדים, שבשעה שאומר 'ואהבה' יראה להכניס אהבת ה' בליבו, כדי שלא יהיה דובר שקרים ח"ו. ואם קשה לו לכוון כוונה זו בשעת קריאת שמע, כתב בשמירת הלשון (ח"ב בחתימת הספר פ"ב) שיראה להרבות בזה לפחות פעם אחת ביום לאחר התפילה. וטוב שיעשה כן לפני האכילה, ככל המצוות שאין לאכול עד לאחר שיקיימן.

ולענין ספרים הקדושים שלא נכתבו ביד אלא הודפסו במכונה, כתב לקמן (סי' מ ס"ק ד) שאף בהם יש קדושה, ואסור להקל בקדושתם.

[ביה"ל שם (אות ו)]

שְׁלֵא נְתוּר אַחַר מְחֻשְׁבַת הַלֵב וְרֵאִית הַצֵּינִים¹⁸, שְׁנַאָמַר: 'וְלֹא תִתִּיר אֶתְרֵי לְבַבְכֶם וְגו'¹⁹.

[משנ"ב ס"ק ו]

אָף אִם אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת הַמְצָנָה שְׁלֵא בְּפִנְיָהֶם, טוֹב יִתְרוֹ¹³ וכו', שְׁיִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ¹⁴.

18) וראה לקמן (סי' עה ס"ק ז) מה שכתב המשנ"ב בגדרי הלאו של 'לא תתור'.

13) וכן אורח הנהג בדבר של פרישות שאינו משוכ סרך איסור, כתב לקמן (סי' קע ס"ק טז) שטוב שיסתיר את מעשיו.

19) ובשמירת הלשון (ח"ב פ"ל) כתב, שמי שלא נזהר בכח הראיה שלו בעודו בחייו בזה העולם, והפקיר עצמו להביט במה שאסרה תורה, ידע בבירור כי לעתיד לבוא יהיה כמו סומא, ולא יוכל להביט באור ה'.

והמקבל על עצמו להתענות ומפרסם תעניתו לאחרים, כתב השו"ע לקמן (סי' תקסה ס"ו) שיענש על כך. אמנם אם שואלים אותו אם התענה, כתב המשנ"ב שם (ס"ק יד) שמוותר לו לומר את האמת, כיון שאינו עושה כדי להשתבח ולהתפאר, ומ"מ בכל מקרה נכון שיאמר שאינו מתענה, כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה. אכן אם מפצירים בו לאכול ואינו יכול להתנצל מבלי להסביר מדוע הוא נמנע מלאכול, יאמר שהוא מתענה.

[ביה"ל ד"ה ולא יתביש]

אָבֵל אִם הוּא עוֹמֵד בְּמָקוֹם שֵׁשׁ אֶפְיָקוֹסִים מְתַקְוָמִים עַל הַתּוֹרָה וכו', וּמְצָנָה לְשַׁנְאָתָם וְלַהֲתַקְוֹט עִמָּהֶם וְלַהֲפִיךָ עֲצָתָם²⁰.

14) וכן אדם המתענה בתעניות הקבועות ונמצא במקום שההמון מקילים בכך, כתב לקמן (סי' תקסה ס"ק יד) שמצוה עליו לפרסם שמתענה כדי שילמדו ממנו.

20) וכן במקומות שרצים לבטל את מצות 'הכנסת אורחים' או 'החזקת תלמוד תורה', ויש בידו למחות, כתב במשנ"ב לקמן (סי' נג ס"ק סה) שחייב למחות כדי להחזיק את המצוה.

אבל אם לא תתבטל המצוה אין להתקוטט עבורה, ואפילו אם כשלא יתפלל בעצמו יתפלל מי שאינו הגון, כתב לקמן (סי' תקפא ס"ק יא) שלא יתפלל. וכשרואה מי שעובר על איסור מפורש בתורה ואם ימחה בו יש חשש סכנה, כתב לקמן (סי' תרח ס"ק ז) שאינו צריך למחות בו.

[משנ"ב ס"ק ח]

טוֹב לִזְמַר מִתְּפִלָּה בְּקוֹמָמוֹ¹⁵: כוֹדֵה אֲנִי¹⁶.

הלכות הנהגת אדם בפקר סימן א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

ואף אם ידוי קטנפותו⁽²¹⁾ וכו', ומכל מקום ללמד נראה דאסור קדם שנטל ידיו⁽²²⁾, ובלאו הכי אסור קדם ברפת התורה⁽²³⁾.

21) ולגבי אמירת 'מודה אני' במקומות המטונפים, כתב המנחת אהרן (כלל א אות ה) שלא לאומרו שם. אמנם בשו"ת ארץ צבי (סי' נב) כתב שמותר לאומרו שם, כיון שאינו מוכיר את השם אלא רק מהרהר בו, והרהור מותר כשגופו מכסה את ליבו שבו הוא מהרהר.

22) ולהרהר בדברי תורה, כתב לקמן (סי' פה ס"ק טו) ובביה"ל לקמן (סי' טב ס"ד ד"ה ואף, וסי' צב ס"ז ד"ה ולכן) שמותר אף אם לא נטל ידיו.

ולענות אמן לפני שנטל ידיו, כתב הכף החיים (סי' ד ס"ק קח) כדעת הוזהר שלא יענה אלא רק יהרהר בליבו. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב. והחזו"א (דינים והנהגה פ"ד אות כט) הורה שמותר לענות קודם נטילת ידיו. וכתב התפארת אדם (סי' א ד"ה ונלעד) שאין להחמיר בכך משום שזו חומרא המביאה אותו לדי קולא.

ומי שהוא ערום ורוצה לצאת ידי חובה בברכת חבירו מדין 'שומע כעונה', כתב לקמן (סי' עה ס"ק כט) שאסור לו, משום שערום אינו יכול לענות. וראה מה שכתבנו שם.

23) והרוצה להרהר בדברי תורה, כתב השו"ע לקמן (סי' מז ס"ד) שאינו צריך לברך לפני כן ברכות התורה. והביא המשנ"ב שם (ס"ק ז) שהגרא"א חולק וסובר שאין להרהר קודם ברכות התורה.

והשומע דברי תורה, כתב השערי תשובה (שם ס"ק ג) בשם שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קנט) שצריך לברך, כיון שדין 'שומע כעונה' עדיף מהרהר, מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (א"ח סי' לה) כתב שדינו כהרהור, ולכן אין צריך לברך.

והגר"ח קניבסקי כתב (מכתב לעלון 'דרשו' גליון 3) שאפילו שומע דברי תורה בקלטת או בטלפון, צריך לברך לדעת הגר"א, משום שעל כל הרהור צריך לברך, ואף לדעת החולקים על הגר"א, מ"מ בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מדברי התוס' בברכות (ב, ב ד"ה כדאשכחן) ששמיעת דברי תורה היא מצוה בפני עצמה, ואין צריך בזה לדין שומע ומשמיע.

[משנ"ב ס"ק ט]

ואחר התקין שיעור משניות קודם לכל דבר⁽²⁴⁾.

24) במעלת לימוד המשניות, כתב בספרו ליקוטי אמרים (פ"ה), שיזהר כל איש ישראל שידע את ששה סדרי המשנה כפי שכלו והבנתו, כי בהם נכללו עיקרי הדינים שבכל התורה כולה, ובדאי ישאלו לו לאדם עליהם כשיבוא לעולם העליון, כדאיתא במדרש משלי (פ"י), עיין שם.

[משנ"ב שם]

וצריך ביחוד להנהיג מאד מאד משיחת הליון בנעורם בליקלה⁽²⁵⁾.

25) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' רלח ס"ק א), שהוא משום שלא איברי לילה אלא לגירסא, ולפיכך צריך להיזהר מאוד שלא להתבטל בזמן זה.

[משנ"ב שם]

ומי שאינו יכול להשקיע קדם אור הבקר, מתמת שהוא תלש

בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמרת יישן בעת התפלה, מוטב לישן כל הצורך⁽²⁶⁾.

26) והזמן הנצרך לשינה כתב לקמן (סי' רלח ס"ק ב) בשם המג"א, שלשינת האדם בלילה אין שיעור קבוע, אלא תלוי בכל אדם ואדם לפי כח בריאותו, ועל כל פנים לא ישתקע בשינה יותר מדאי, וכדאיתא במשנה בסנהדרין (פ"ח מ"ה), ששינה לצדיקים רע להם ורע לעולם.

אכן, הרמב"ם (פ"ד מהל' דעות ה"ד) כתב שדי לאדם בשמונה שעות, וביאר התפארת ישראל (אבות פ"ו אות פד) שכל זה הוא עד גיל חמישים, אבל מגיל חמישים ואילך, די לישון חמש או שש שעות בלילה. ובזמנינו, דעת הגרי"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א אגרת כח) שבאופן רגיל צריך אדם לישון שבע שעות ביממה.

[משנ"ב ס"ק י]

אכל התורה והתפלה יהיה בשמחה⁽²⁷⁾.

27) שנאמר 'עבדו את ה' בשמחה' (שו"ע הרב ס"ח). ובטעם הדבר שאין לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית בשעת הלימוד והתפילה, כתב הרוח חיים (ר"ח פאלאג'י אות יז), שהוא משום שתפילות כנגד תמידים תקנום, ואמרו חז"ל (ברכות לב, ב) שגדולה תפילה יותר מן הקרבנות, וכן אמרו (מנחות ק"י, א) בענין לימוד התורה, שכל העוסק בתורה כאילו הקריב קרבנות, ואם כן אין לאדם בשעה שעוסק בענינים אלו לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית.

[משנ"ב ס"ק יא]

כתב של"ה, שפךל סעודה יאמר 'על נהרות בבל', ופכת⁽²⁸⁾ וכן בקמים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשוב ה' וגו'⁽²⁹⁾.

28) ואף מי שאוכל פת בערב שבת אחרי חצות, כתב לקמן (סי' רסו ס"ק א) שאינו אומר 'על נהרות בבל' אלא 'שיר המעלות'.

29) וימים שאין אומרים בהם תחנון מחמת שיש בהם נישואין או ברית מילה, ולא מחמת עצם קדושתם, כתב בשו"ת יוסף אומץ (סי' קנד) שאומרים בהם 'על נהרות בבל'. אמנם בסעודת המצוה עצמה, כתב בספר אפיקי מגינים (חידושים ס"ק ח) שנהגים לומר 'שיר המעלות'.

[משנ"ב ס"ק יב]

וצריך האדם לקבץ לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מצט ואם הרבה⁽³⁰⁾.

30) ולקמן (סי' תרג ס"ק ב) הביא כן גם בשם הארי"ז' ז"ל והגר"א, שהחויב ללמוד בספרי מוסר הוא בכל השנה.

[משנ"ב ס"ק יג]

ופרשת הקרבנות, דאמרינן במנחות: 'זאת תורת התפלות', כל העוסק בתורת תפלות קאלו הקריב תפלות וכו'⁽³¹⁾.

31) בביאור הלשון: 'כל העוסק', כתב לקמן (סי' מח ס"ק א) שהכוונה היא למי שמתעסק להבין עניני הפרשה, ולא למי שאומר את התיבות לבד.

יום ג' ד' ניסן תשע"ה

ה באר הגולה

ד רא"ש שב ה טור
ו שם בטור ז תמיד
לב ה תענית כו
ומגלה לא

הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החרבן ועל הגלות רצויה: ג (ט) יראוי לכל ירא שמיים (י) שיהא מצר ודואג על (יא) חרבן בית-המקדש: ד ה טוב מעט תחנונים (ס) [מ] בכננה מהרבבות (יב) בלא כננה: ה י טוב לומר (ט) (יג) פרשת העקדה ופרשת המן ופרשת הדבורות * ופרשת עולה ומנחה (יד) (י) [נ] ושלמים (טו) ותשאת ואשם: ה הגה ודוקא ביחיד מתר לומר עשרת הדבורות בכל יום, אכל אסור

שערי תשובה

[מ] בכננה. עבה"ט. וצנן בשכות יעקב ח"ב סי' מר. ובכופי יוסף כבב שראוי לקבוע עת ללמד בספר מוסר. כי כל הגדול בו, וקבלתי כי תכלין היצה"ר הוא תוכחת מוסר מאמרי תנ"ל: [נ] ושלמים. עבה"ט. הביא קשית המביא דהא תשאת קדמת לעולה. ובספר דעת קדושים כתב לטרנץ. דתשאת מלבד הספרה בדם איקא נמי אכילת פשר. שפנהים אוכלים

מד. וצנן חוספות י"ט בטשכת אבות פק ב משנה טו. כתב בספר מקור-היים דה"ה בלמוד תורה נמי הדין פן, וכ"כ בסלת בלילה: (ט) פרשת העקדה. קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת, ע"ה, וכ"כ בעל שמי ידות וסלת בלילה וכתב"ה, ע"ש. וכתב הפתני פרשת צו, שאין די באמירה, אלא בכאור הפרשה וזכיר נפלאות ה'. וכן פרש מ"ש כל האומר תהלה לך יום כבטח לו שהוא בן עולם הבא: (י) ושלמים. ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים; אבל תשאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המ"א, למה כתב הכ"י לומר עולה וכו' תשאת וכו', הלא קי"ל תשאת קדם לעולה; ומישבו, ומתוך תרצו העלה, קשיודע שנתחייב תשאת יאמר תשאת קדם, ע"ש. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם תשאת:

באור הלכה

מה שיוכל, ונדוד המלך ע"ה אמר: "בלוא משנאף ה' אשנא ובחלומיך אהקוטט, תכלית שגאה שגאתים וגו'": * ופרשת עולה. מתחלת יצירתא' עד ויאם מן הצאן. ופרשת מנחה, מן ונפש' עד ונכין הקריב. ויאם יש לו פנאי, יקרא גם בפרשת צו מן וזאת תורת המנחה' עד וקדש' (שמלה חדשה). וכתב יוסף פוסק יכל מנחת פהו כליל תהיה. ופרשת שלמים, מן ויאם זבח שלמים' עד ויאם מן הצאן, ובפרשת צו, מן

קטן ב: ג (ט) יראוי לכל וכו'. והמקבילים האריכו מאד בגדל מצלת קימת תצות כי רבה היא, וכבר נדפס בסדורים סדר ההנהגה על-פי פתי האר"י ו"ל. וזמן תצות (יג) הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום, ואפילו בלילות הארבות או הקצרות, והיא י"ב שעות אחר חצי היום. והעת להתאונן על החרבן (יד) נכון יותר שיהיה קדם תצות מעט, ומתצות ואילך יעסק בתורה, ובסוף הלילה (טו) יקבש צרכיו, ויש אומרים אז 'שמרים לבקר'. ואם הוא קרוב להגין התמה (טו) יאמר המזמורים לכד וידלג הקינות ואחר-כך יאמר 'שמרים לבקר'. ואחר-התקון שעור משניות קודם לכל דבר²⁴. ואם זכה לתקנת האמת, עת ההיא מסגלת מאד. הצורונים קבלו: מ'שכב' עד 'קומי', הנינו משבועות שאומרים 'שכב' עד תשעה באב שאומרים 'קומי', אין צריך לקום בלילה. ויש אומרים, מט"ו באב עד ט"ו באיר קיום. והנהגים על-פי קבלה סוברים שצריך לקום תמיד. חבונה שנתחברו יחד לומר תקון תצות בצבור אין למנעם. ואדרבה, ברב עם הדרת מלך. וטוב יותר שיאמרו את התקון בבית-הכנסת כשיאמרוהו בחזק הסמוך לו. דבית-הכנסת קדיש טפי, וגם שיהיו מעשרה הראשונים, וצריך ביחוד להזהר מאד מאד משיחת חלין בנעורם בלילה²⁵. ומי (י) שאינו יכול להשפכים קדם אור הבקר, מתחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמרת יישן בעת התפלה, מוטב לישן כל הצורך²⁶. ומכל מקום (י) יהיה זהיר מאד לקום שעה ולפחות חצי שעה קדם קריאת השמש לבית-הכנסת, כדי שיהיה יכול להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיות: (י) שיהא מצר. אבל התורה והתפלה (ט) יהיה בשמחה²⁷: (יא) חרבן בית המקדש. כתב של"ה, שבכל סעודה יאמר על נהרות בבל, ובשבת²⁸ (כ) וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שירי המעלות בשוב ה' וגו'²⁹. והעקר שידע מה קאמר (כא) ואחר פנת הלב הן הדברים: ד (יב) בלא כננה. אבל אם המרבה פנן גם-כן, המרבה טוב יותר. ואם הממעט (כג) יש לו אגס ואינו יכול להאריך, או שהוא משער בעצמו (כג) שאם יאריך לא יהיה יוכל לכוון, וממעט בתחנונים ואומרים בכננה, נחשב לפני השם יתברך כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכננה; ועל זה שנינו: אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים. וכן (כד) לענין תלמוד תורה הענין פן, כי הכל תלוי לפני השם יתברך אם עושה כל אשר בכחו לעשות. ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להבין וללמוד, (כה) יכול למנע מלומר הרבה תחנון ובקשות הנדפסות בסדורים, וטוב יותר שילמד במקומם. (כו) וצריך האדם לקבוע לו עת ללמד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה³⁰, כי הגדול כחברו, יצרו גדול הימנו; ותכלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי תנ"ל: ה (יג) פרשת העקדה. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה, אלא אלא שיתבונן מה שהוא אומר וזכיר נפלאות ה'; וכן מה שאמרו בגמרא: כל האומר תהלה לך יום כבטח לו שהוא בן עולם הבא; ויש אומרים בכל יום, וגם כדי להכניע יצרו כמו שפוסק יצחק נפשו; ופרשת המן, כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב "המרבה לא העדיף והמעטיט לא החסיר", להורות שאין רבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואיתא בירושלמי ברכות: כל האומר פרשת המן, מבטח לו שלא יתמעטו מזונותיו. ופרשת הדבורות, כדי שיזכר בכל יום מעמד הר סיני ויתחזק אמונתו בה'. ופרשת הקרבנות, דאמרינן במנחות: זאת תורת התשאת, כל העוסק בתורת תשאת כאלו הקריב תשאת וכו'³¹: (יד) ושלמים. והוא הדין (ל) פרשת תורה, דגם היא בכלל שלמים. ואחר עולה ושלמים ותודה (לא) יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים, אבל תשאת ואשם אין טעון נסכים: (טו) ותשאת. עין במגן-אברהם שכתב, דאם יודע שנתחייב תשאת יאמר פרשת תשאת קדם, ומדברי שארי פוסקים לא משמע פן:

שער הציון

(יא) שערי-תשובה: (יב) אליה וזוטא: (יג) שערי-תשובה וארצות-החיים ושאר הרבה אחרונים, דלא כמגן-אברהם: (יד) מקדש-מלך וארצות-החיים: (טו) מגן-אברהם וארצות-החיים: (טז) ארצות-החיים, והשאר הוא מבאר היטב ושערי-תשובה: (יז) אליה רבה ופרי-מגדים: (יח) תי-אדם: (יט) אחרונים: (כ) פרי-מגדים: (כא) מגן-אברהם: (כב) אחרונים ואור זרוע הגדול: (כג) ט"ז: (כד) באר היטב ואלהיו וזוטא: (כה) לחם חמודות ואלהיו וזוטא: (כו) ברפ"י יוסף וחי-אדם בהלכות יום-ההפסודים, עין שם שכתב שהוא יותר חיוב מלמוד מעניות: (כז) באר היטב: (כח) כגן-אברהם: (כט) ט"ז: (ל) דר-אפרים: (לא) מגן-אברהם:

